

Drugi dan se je začel "žurnalistično obarvan". Najprej je *Franc Rozman* predstavil "mladega urednikoviča" - Korošca kot urednika časopisa Slovenski gospodar, nato je *Mojca Peternel* govorila o Korošču in glasilu mariborskega nemštva - *Marburger Zeitungu*, *Ivan Rihtarič* pa o odnosu časopisa Štajerc do deklaracijskega gibanja in samega Korošca. Simpozij sta zaključila *Bogdan Kolar* in *Ivan Štuhec*, ki sta prispevala poglobljena referata o Korošču in cerkveno-političnih vprašanjih ter družbenem nauku Rimskokatoliške cerkve.

Resnemu in zavzetemu delu na simpoziju je seveda sledilo dobro in obilno kosilo, po njem pa ljudsko rajanje z mašo, državno proslavo in odprtjem Koroškevega doprsnega spomenika.

Dognanja udeležencev simpozija bodo že v kratkem objavljena v Časopisu za zgodovino in narodopisje, s čimer bo dvodnevni dogajanju dan širši in predvsem trajnejši pečat. O Korošču je bilo nedvomno povedano veliko, seveda pa še zmerom ne vse. Veliko vprašanj še nima odgovora, nekaj tez je še nezadostno podprtih, sivih lis ne manjka. Trdimo pa lahko, da je podoba o njem sedaj brezdvomno jasnejša in polnejša. Besedni portret Antona Korošca tako sčasoma postaja vse bolj zaokrožena celota.

Jure Gašparič

International Workshop Images and Counter-images East and West: Expectation and Observance, Inštitut za novejšo zgodovino, Ljubljana, 13. - 14. oktober 2006.

Nemoralni, dekadentni in potrošniško usmerjeni zahod ter pravični, človeški in socialno občutljivi vzhod... Ali obratno: obubožane vzhodne države s tiranskimi in vsemu svobodomiselnemu sovražnimi režimi, na drugi strani pa zahod kot simbol izobilja in svobode... Kako sta vzhodni in zahodni svet v času hladne vojne dojemala drug drugega, kako sta se trudila predstaviti sebe? Na kakšne načine so se te predstave in stereotipi ustvarjali, kako se je to odražalo v medijih, glasbi, turizmu in na številnih drugih področjih?

To so vprašanja, na katera so poskušali odgovoriti udeleženci mednarodne "delavnice" z naslovom *Medsebojne podobe vzhoda in zahoda: pričakovanje in opazanje* (Images and Counter-images East and West: Expectation and Observance), ki je 13. in 14. oktobra potekala na Inštitutu za novejšo zgodovino v Ljubljani. Dogodek sta v sodelovanju pripravila omenjeni inštitut in Pasts, Inc. Inštitut za zgodovinske študije iz Budimpešte, sicer pa je bila delavnica del niza seminarjev, ki potekajo v okviru evropske mreže za novejšo zgodovino Eurhist XX.

Trinajst udeležencev iz Madžarske, Italije, Avstrije, Hrvaške, Srbije, Poljske, Kanade, ZDA in Slovenije je odsev stereotipov in podob o vzhodnem in zahodnem svetu iskalo na številnih zanimivih področjih človekovega delovanja in življenja, pri čemer je bila morda še bolj od samih prispevkov zanimiva razprava, ki je sledila po koncu vsakega od njih.

Pri oblikovanju slike o nasprotnem bloku so imeli v času hladne vojne brez dvoma močno vlogo mediji, ki so, kot je bilo ugotovljeno na delavnici, na obeh

straneh pogosto uporabljali stereotipne predstave. *Andrea Mariuzzo* s Scuola normale superiore iz Pise in *Ivana Dobrivojević* z beograjskega Inštituta za novejšo zgodovino sta se oba posvetila raziskovanju tiskanih medijev. Mariuzzo je predstavljal podobe, ki so jih o vzhodnem bloku in Rusiji ponujali italijanski časopisi v letih 1947-1955, in na podlagi analize pisanja dnevnikov *Corriere della Sera* in *Il Messaggero* ugotovil, da so bili prispevki usmerjeni izrazito "atlantsko" ter da so bili v njih o vzhodu uporabljeni običajni stereotipi. V razpravi, ki je sledila, je bilo med drugim izpostavljeno, da je bila Jugoslavija v italijanskih časopisih tudi po letu 1948 pojmovana in prikazovana kot del vzhodnega bloka in ne morda kot nekakšna vmesna stopnja med vzhodom in zahodom, kar gre pripisati predvsem nerešenim mejnim vprašanjem med državama. *Ivana Dobrivojević* pa se je posvetila jugoslovanskim karikaturam v letih 1948-1952 in njihovem prikazovanju obeh blokov. Ugotovila je, da so bile karikature močan propagandni vzvod, ki je bil sprva, leta 1948, po pričakovanih uperjen zgolj proti zahodnim državam, kasneje pa so se pojavljale tudi protisovjetske karikature in karikature proti nekaterim državam vzhodnega bloka. Kljub temu je bilo po njenih besedah možno opaziti nekakšno previdnost in strah pred pretiranim kritiziranjem - tako Stalin na primer nikoli ni bil karikiran neposredno, v karikaturah pa se niso pojavljale tudi tiste vzhodne države, ki so Jugoslaviji predstavljale najbolj neposredno grožnjo (na primer Madžarska). Sicer so bile ruske satelitske države pogosto prikazane kot majhni otroci, popolnoma odvisni od svoje matere, na položaj Jugoslavije na političnem prizorišču pa je na primer opozarjala karikatura, na kateri je omenjena država prikazana kot svetilnik, ki popolnoma osamljen stoji sredi morja, a njegova svetla luč sveti na vse strani.

Mediji seveda še zdaleč niso bili edini prostor, na katerem so se zrcalile medsebojne podobe vzhoda in zahoda. Predvsem na vzhodni strani so tako področje predstavljale tudi številne glasbene zvrsti, v katerih so oblasti videle izraz zahodne kulture, ki ogroža njihov vrednotni sistem. Tako je na primer jazz po besedah *Aleša Gabriča* z Inštituta za novejšo zgodovino za jugoslovanske oblasti v prvih povojnih letih predstavljal močno grožnjo amerikanizacije in zato dobil oznake dekadence, neorganiziranosti, substituta za glasbo z nevarnimi in negativnimi vplivi, h kateremu je poleg tega spadal še čuden in divji ples. Spričo takšnega pogleda na jazz je UDBA leta 1945 po beograjskem koncertu orkestra *Bojana Adamiča* na primer zaprla nekaj poslušalcev, ansambel *Veseli berači* pa je moral tri leta kasneje plačati kazen 3000 dinarjev po osebi, ker so mladi na njihovem koncertu plesali boogie-woogie. Odnos do jazzja se je z jugoslovansko normalizacijo odnosov z zahodom nato v zgodnjih 50-ih nekoliko otoplil, je dodal *Gabrič*, v drugi polovici 50-ih pa so ga popolnoma rehabilitirali - leta 1959 je na primer *Ljubljano* obiskal *Louis Armstrong*, na *Bledu* pa so organizirali jugoslovanski jazzovski festival.

Kljub temu da je bil jazz v prvih povojnih letih tako nezaželen in preganjan, pa so udeleženci delavnice v razpravi nato spomnili na precej ambivalenten odnos jugoslovanskih oblasti do ameriških kulturnih pridobitev. Tako so bili na primer že v zgodnjih petdesetih nadvse priljubljeni ameriški filmi, ki so jih v državo uvozili povsem legalno, še več - celo nekateri vodilni komunisti, med njimi predvsem *Tito*, so bili, kot je znano, strastni ljubitelji teh filmov.

Nekoliko drugače se je glasbenega področja lotil *Dean Vuletić* z univerze Columbia v New Yorku, ki je predstavil odslikavo jugoslovanske "hladnovojne" politike v popularni glasbi v petdesetih letih in se pri tem osredotočil predvsem na jugoslovanske nastope na Evroviziji. V teh se je, kot je dejal, zrcalila želja po predstavitvi Jugoslavije kot najbolj zahodne države na vzhodu. Zato se je Jugoslavija z izborom pesmi in nastopom vedno poskušala približati zahodnemu občinstvu, hkrati pa se ne pokazati kot preveč zahodnjaška in torej izpostaviti tudi svoje socialistične ideale. Kasneje, v šestdesetih in sedemdesetih letih, je dodal Vuletić, se je spričo večnih neuspehov na Evroviziji pojavilo vprašanje, ali se je sploh še udeleževati. Tedaj so v evrovizijskih nastopih odkrili dobro orodje za turistično promocijo in pesmi so pogosto govorile o morju, poletnih romancah, plesu na plaži, popravila pa se je tudi uspešnost, saj je Jugoslavija leta 1989 s pesmijo *Rock me baby* (skupina Riva) končno zmagala.

Naslednje področje, na katerem so udeleženci delavnice iskali podobe vzhoda in zahoda, je bil turizem. *Igor Duda* s Puljske univerze je pregledal 6 britanskih in ameriških turističnih vodnikov po Jugoslaviji, izdanih v letih 1958-69, in na podlagi tega skušal ugotoviti, kakšno je bilo dojemanje Jugoslavije v zahodnem svetu. Slednjo so v vodnikih predstavljali kot vredno obiska predvsem zaradi njenih naravnih lepote in nizkih cen. Opisovali so jo kot državo, v kateri se kažejo tako zahodni kot vzhodni vplivi, izčrpno so pisali o sistemu samoupravljanja, govorili o nekakšni čudni različici komunizma, turistom pa svetovali, naj s seboj prinesejo mleko v prahu, kavo, čaj, milo in tobak. Leta 1958 so vodniki, po besedah Duda, še poročali o nevšečnostih pri prestopu meje, leta 1968 pa navajali, da prehod meje poteka popolnoma brez neprijetnosti.

Božo Repe z ljubljanske univerze se je posvetil posebni vrsti turizma - tako imenovanemu nakupovalnemu turizmu v Sloveniji, ki je mejila z zahodnim svetom in, kot se je izrazil Repe - verjela v Tita in samoupravljanje, a tudi v pralne stroje in podobno. Iz Italije so tisti, ki so živeli blizu meje, v zgodnjih 50-ih vozili predvsem modne izdelke, nekoliko kasneje so bili zanimivi lutke bambole in čigumiji, konec 60-ih let pa so mlade privlačile predvsem šolske torbe in plakati. V 70-ih letih je nekoliko plitkejšim denarnicam socialističnih turistov prilagojena ponudba na Ponte Rossu v Trstu privabljala že na tisoče turistov, ki so tja prihajali kar z vlaki in avtobusi, v 80-ih letih pa se je zaradi gospodarske krize življenjski standard v Jugoslaviji močno poslabšal in za čezmejne nakupe so postali zanimivi tuji časopisi, citrusi in kava.

Nekoliko drugače kot z nakupovalnimi izleti so željo po "zahodnjaških" izdelkih poskušali zadovoljiti na Poljskem. *Mariusz Jastrzab* z Akademije Leona Kozminkskega za podjetništvo in management iz Varšave je predstavil pomen paketov, ki so na Poljsko prihajali z zahoda. V teh so se v šestdesetih letih, ko so bile poljske meje še precej tesno zaprte, najpogosteje pojavljali čevlji, revije, luksuzni prehrambeni izdelki, kot sta kava in čokolada, dežni plašči in podobno. Nekateri paketi so prihajali od v tujini (predvsem v ZDA) živečih sorodnikov, pogosto pa so Poljaki našli naslov določene osebe, ki je sicer niso poznali, ter ji pisali in jo prosili za pomoč. Oblasti so takoj po vojni zaradi posledic vojnega opustošenja in razumevanja do številnih beguncev pošiljke dovolile, v petdesetih in šestdesetih letih pa se je ta politika spremenila, saj so hoteli preprečiti širjenje slabega mnenja

o Poljski v tujini. Jastrzab je še dodal, da se je pomen pošiljk zmanjšal v sedemdesetih letih, ko je postalo prestopanje meje dovoljeno.

Privlačnost pridobitev zahodnega sveta je močno vlogo igrala tudi pri oblikovanju različnih subkultur v vzhodnih državah. Njihovo nastajanje na Madžarskem v šestdesetih letih in odgovor oblasti nanje je v svojem prispevku obravnaval *Sandor Horvath* z budimpeštanskega Inštituta za zgodovino (referat je zaradi avtorjeve odsotnosti predstavil Peter Apor). Horvath je prikazal nastanek različnih oblik mladinskih subkultur na Madžarskem - od hipijev do drugih tovrstnih skupin, v katerih so oblasti videle posnemanje zahodnih vzorcev obnašanja in njihovih moralnih vrednot, zato so proti njim izvajale ostro propagandno kampanjo. Pripadnike takih skupin so po Horvathovih besedah označevali kot osebe s psihičnimi težavami, kot pridaniče, ki jim gre le za uživanje in modo, kot protirevolucionarje itd.

Podobe vzhoda in zahoda so se kazale tudi v razvoju številnih mest. *Ana Kladnik* iz Slovenije je na podlagi razvoja Velenja želela pokazati specifičnosti socialistične gradnje. Ugotovila je, da je morda največja razlika, ki vzhodna mesta loči od zahodnih, razporeditev ljudi. V Velenju na primer, so za razliko od zahodnih mest, rudarji in delavci živeli v samem jedru mesta in ne zgolj v predmestjih.

Monika Stromberger z Inštituta za zgodovino na Univerzi Karl-Franzens iz Gradca pa se je ukvarjala s pomenom spomenikov za medsebojno percepcijo med Avstrijo in Slovenijo. Pri tem je veliko vlogo pripisala spomeniku partizanom in talcem 11 narodov, ki ga je leta 1961 v Gradcu dalo postaviti Društvo za podporo kulturnim in ekonomskim odnosom z Jugoslavijo ter na drugi strani leta 1962 na ljubljanskih Žalah postavljenemu spomeniku med vojno padlim Avstrijcem. O teh dveh spomenikih se je veliko pisalo v avstrijskem časopisju, podoba o Jugoslaviji, ki so jo Avstrijci prej videli kot povsem integralni del vzhodnega bloka, pa se je v Avstriji po tem začela nekoliko spreminjati, je ugotovila Strombergerjeva. Po predstavitvi se je razvila zanimiva razprava o tem, ali sta dva spomenika lahko tako pomembna prelomnica, da spodbudita celo spreminjanje medsebojne podobe o dveh državah. Strombergerjeva je na to odgovorila, da je šlo za leta, ko so napetosti med Avstrijo in Jugoslavijo popuščale, ter da sta bila sodeč po medijski pozornosti, ki sta je bila deležna, spomenika prav gotovo pomembna faktorja in hkrati pokazatelja spreminjajoče se percepcije.

Jennifer Anderson z oddelka za zgodovino na Univerzi Carleton iz Ottawe je preučila delovanje društva kanadsko-sovjetskega prijateljstva v letih 1949-1957, ki si je za nalogo zadalo Kanadčanom posredovati "resnico o socializmu". Slednjega so videli precej idealizirano - opozarjali so na enakost na vsakem koraku, o dostopnosti zdravstvenih in šolskih storitev vsakomur, kar je nasprotovalo njihovi percepciji Sovjetske zveze pa so označili kot obrekovanje.

Povsem drugače kot omenjeno društvo pa so življenje v vzhodnih komunističnih državah dojemali in preučevali zahodni antropologi, ki so preživeli nekaj časa v njim precej tujem svetu. Kot je ugotovil *Peter Apor* s Central European University iz Budimpešte, je bilo zanje zanimivo predvsem opazovanje tega, kako so se ljudje prilagodili težnjam države, da prodre tudi na najbolj vsakdanja in zasebna področja življenja. Ugotavljali so, da so prebivalci komunističnih držav v obrambo na primer močno povečali delovanje neformalnih socialnih mrež, ki so jim omogočale, da so prek družinskih članov, prijateljev in znancev uredili stvari,

ki jih sicer ne bi mogli, poleg tega pa so se, denimo, s pomočjo informacij iz številnih drugih virov naučili interpretirati polresnice in neresnice o določenih dogodkih, ki jim jih je ponujala država.

Nekaj, kar je bilo skupnega tako zahodu kot vzhodu, pa je bilo študentsko gibanje konec 60-ih let. Zdenko Čepič z Inštituta za novejšo zgodovino v Ljubljani je predstavil predvsem tistega v Ljubljani in ga postavil v širši jugoslovanski in evropski kontekst. Kljub temu da so študenti po svetu imeli različne zahteve, bi kot nekakšen njihov skupni imenovalec lahko izpostavili zahtevo po večji socialni pravičnosti, protivojno usmeritev ter želje po večji demokratizaciji družbe. Slovensko in jugoslovansko študentsko gibanje pa, kot je poudaril Čepič, za razliko drugih, sistema svoje države nista zavračala, temveč sta želela le večjo doslednost pri njegovem delovanju.

Delavnica je vsekakor ponudila zanimiv pogled na medsebojne predstave obeh blokov v hladni vojni, predvsem pa se je dotaknila številnih zanimivih in pogosto žal na rob odrinjenih področij zgodovinarskega raziskovanja. Tudi način izvedbe delavnice (potekala je v angleščini), ki udeležencem omogoča obširnejšo razpravo ter izmenjavo informacij in idej, je gotovo zelo dobrodošel, zato lahko z upanjem, da bo organizatorjem in sponzorjem v naslednjih letih uspelo pridobiti dovolj sredstev, zgolj pozdravimo nadaljevanje tovrstnih srečanj.

Janja Slabe

---

38. konferenca *American Association for the Advancement of Slavic Studies* - (Ameriškega združenja za pospeševanje slovanskih študij), Washington, 16. do 19. november 2006.

---

38. konferenca Ameriškega združenja za pospeševanje slovanskih študij¹ je potekala v Washingtonu v hotelu Omni Shoreham med 16. in 19. novembrom 2006. V treh dneh in pol se je na konferenci predstavilo več kot 1000 raziskovalcev s področja vzhodno in srednjeevropskih študij, vzporedno pa je potekalo čez 30 tematsko zaokroženih panelov in okroglih miz. Poleg panelistov so se na razstavi publikacij s knjigami in revijami predstavile tudi različne založniške hiše.

Posamezne panele in okrogle mize so organizirala različna tematska ali regionalna društva oziroma organizacije. Med številnimi je tudi tokrat sodelovalo Društvo za slovenske študije - SSS (Society for Slovene Studies), ki ga vodi dr. Metod Milač. Društvo je pripravilo niz predavanj o Sloveniji, ki se je pričel z okroglo mizo o slovenski zunanji politiki, na kateri so sodelovali Joseph Derdzinski (United States Air Force Academy), James Gow (King's College), Mark A. Pekal (Bureau of European and Eurasian Affairs) in slovenski veleposlanik v ZDA Samuel Žbogar.

Letos smo se konference z Inštituta za novejšo zgodovino udeležili prof. dr. Jerca Vodušek Starič, prof. dr. Peter Vodopivec, dr. Jurij Perovšek, dr. Žarko Lazarevič, dr. Jože Princič in dr. Nina Vodopivec.

¹ Razvoj združenja AAASS in slovenskega društva SSS je predstavila Tadeja Tominšek Rihtar, ob predstavitvi lanske konference. V: *Prispevki za novejšo zgodovino*, 2005, št. 2, str. 156-158.